

АРЕШТ МАЙНА В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ: ПІДСТАВИ ТА ПОРЯДОК ЗАСТОСУВАННЯ

GROUND S AND PROCEDURAL PROCEDURE FOR LIMITING THE INVIO LABILITY OF PROPERTY RIGHTS DURING THE SEIZURE OF PROPERTY IN CRIMINAL PROCEEDINGS

Рогальська В.В., к.ю.н., доцент,
професор кафедри кримінального процесу та стратегічних розслідувань
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ,

Здрок О.І., ад'юнкт кафедри кримінального процесу
та стратегічних розслідувань
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

У статті здійснено аналіз чинного кримінального процесуального законодавства щодо підстав, та процесуального порядку обмеження права власності під час застосування заходу забезпечення кримінального провадження у вигляді арешту майна. Також висвітлено проблемність застосування арешту майна на підставі рішення Директора Національного антикорупційного бюро України (або його заступника), погоджене прокурором.

Метою статті є науковий результат, щодо підстав, та процесуального порядку обмеження права власності під час застосування заходу забезпечення кримінального провадження у вигляді арешту майна.

За результатами дослідження зроблено наступні висновки: 1) правовими підставами обмеження права власності під час застосування заходу забезпечення кримінального провадження у вигляді арешту майна є: 1) ухвала слідчого судді чи суду про арешт майна (ч.1 ст. 170 КПК); 2) рішення Директора Національного антикорупційного бюро України (або його заступника), погоджене прокурором, про накладення попереднього арешту на майно або кошти на рахунках фізичних або юридичних осіб у фінансових установах (ч.9 ст.170 КПК); 3) постанова керівника органу прокуратури, якщо відсутня об'єктивна можливість виконанням слідчим суддею повноважень, передбачених ст. 170, 173 КПК України в умовах воєнного стану (ч.2 ст. 615 КПК України). Саме тому, на нашу думку, доцільно внести зміни до ч.2 ст. 16 КПК та викласти її в наступній редакції: «На підставах та в порядку, передбачених цим Кодексом, допускається тимчасове вилучення майна та попередній арешт на майно або кошти на рахунках фізичних або юридичних осіб у фінансових установах без судового рішення». 2) ч. 9 ст. 170 КПК також потребує внесення змін, а саме - конкретизації, адже не визначеність в законі переліку невідкладних випадків призводить до суттєвих непорозумінь на практиці та не узгоджується з принципом правової визначеності, що вимагає зрозумілості й однозначності правових норм; 3) на підставі вивчення кримінального процесуального законодавства (ст. ст. 171-175 КПК) процесуальний порядок застосування заходу забезпечення кримінального провадження у вигляді арешту майна можна представити наступним чином: звернення прокурора, слідчого за погодженням з прокурором або цивільного позивача до слідчого судді з клопотанням про арешт майна; розгляд слідчим суддею клопотання про арешт майна; вирішення питання про арешт майна; вручення копії ухвали про арешт майна. виконання ухвали про арешт майна.

Ключові слова: недоторканність права власності, захід забезпечення кримінального провадження, арешт майна, підстави застосування арешту майна, порядок застосування арешту майна.

The article analyzes the current criminal procedural legislation on the regulation, grounds, and procedural procedure for restricting property rights during the application of measures to ensure criminal proceedings in the form of seizure of property. The problem of applying for the seizure of property on the basis of the decision of the Director of the National Anti-Corruption Bureau of Ukraine (or his deputy), approved by the prosecutor, was also highlighted.

The purpose of the article is the scientific result, as to the grounds, and procedural order of restriction of the right of ownership during the application of the event providing for criminal proceedings in the form of arrest of property. According to the results of the study the following conclusions were made: 1) the legal grounds of restriction of property rights during the application of the event providing criminal proceedings in the form of arrest of property are: 1) the decision of the investigating judge or court on arrest of property (part 1 of art. 170 CPC); 2) the decision of the Director of the National Anti-Corruption Bureau of Ukraine (or his deputy), agreed by the prosecutor, to impose a previous arrest on property or funds on accounts of individuals or legal entities in financial institutions (part 9 of Article 170 of the CPC); 3) the decision of the head of the prosecutor's office, if there is no objective opportunity to perform the investigating judge's powers envisaged by Article. 170, 173 CPC of Ukraine in conditions of military condition (part 2 of art. 615 CPC of Ukraine). That is why, in our opinion, it is advisable to make changes to part 2 of Art. 16 CPC and present it in the following revision: "On the grounds and in the order provided by this Code, temporary removal of property and preliminary arrest on property or funds on accounts of natural or legal persons in financial institutions without a court decision is allowed". 2) part 9 of the article. 170 the CPC also needs to be amended, namely, concretization, since the absence of a definition in the law of the list of urgent cases leads to significant misunderstandings in practice and is not consistent with the principle of legal certainty, which requires the clarity and certainty of legal norms; 3) on the basis of the study of criminal procedural legislation (art. art. 171-175 CPC) procedural procedure of application of the measure of providing criminal proceedings in the form of arrest of property can be presented as follows: appeal of the prosecutor, the investigator upon agreement with the prosecutor or civil plaintiff to the investigating judge with a request to arrest the property; consideration of the investigating judge petition on arrest of the property; resolution of the issue of arrest of the property; the delivery of the copy took place on the arrest of the property. execution of the resolution on arrest of property.

Key words: inviolability of property rights, measure to ensure criminal proceedings, seizure of property, grounds for seizure of property, procedure for seizure of property.

Постановка проблеми. Недоторканність права власності є однією із засад кримінального провадження, реалізація якої регламентується окрім ст.ст. 7, 16 Кримінального процесуального кодексу України (далі-КПК) [1], також ст. 40 Конституції України [2], Протоколом 1 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі – ЄКПЛ) [3] та правовими позиціями Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ), що відповідно до ст. 17 Закону України «Про виконання рішень та засто-

сування практики Європейського суду з прав людини» [4] а також згідно зі ст. 8, 9 КПК, визнаються джерелом права, а їх застосування та врахування є обов'язковим під час здійснення кримінального провадження для усіх право-застосувачів.

Аналіз вищезазначених нормативних джерел, дозволив зробити висновок, що попри те, що держава і гарантує забезпечення права власності, однак в окремих випадках - дозволяє його обмежувати або навіть позбавляти.

Одним з таких випадків правомірного обмеження права власності у кримінальному провадженні є застосування заходів забезпечення кримінального провадження, зокрема – під час накладення арешту на майно, що полягає в тимчасовому, до скасування у встановленому КПК порядку, позбавлення права на відчуження, розпорядження та/або користування майном за наявності підстав, що передбачені в КПК.

Аналіз останніх публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Недоторканність права власності як конституційна засада кримінального провадження після прийняття нового КПК України досліджувалася в працях Г. М. Куцкір «Засада недоторканності права власності: поняття, зміст і реалізація у кримінальному провадженні» (Одеса, 2015); Н. С. Моргун «Засада недоторканності права власності у досудовому кримінальному провадженні» (Київ, 2015), А.В. Дрозд «Забезпечення недоторканності права власності в кримінальному провадженні» (Харків, 2019) та інших. Накладення арешту на майно після 2012 року стало предметом дослідження в роботах М.В. Лепей «Арешт майна у кримінальному процесі» (Київ, 2017), В. І. Фаринника «Теоретичні, правові та праксеологічні проблеми застосування заходів забезпечення кримінального провадження в кримінальному процесі України» (Київ, 2018), А.В. Котової «Процесуальний порядок арешту майна у кримінальному провадженні» (Харків, 2020) та інших, проте на монографічному рівні досі відсутні роботи, в яких би досліджувалися питання реалізації засади недоторканності права власності під час накладення арешту на майно, зокрема – підстави та процесуальний порядок застосування вищезазначеного заходу забезпечення кримінального провадження.

Метою статті є науковий результат, щодо підстав, та процесуального порядку обмеження права власності під час застосування заходу забезпечення кримінального провадження у вигляді арешту майна.

Згідно з визначеннями, що надаються в тлумачних словниках, «підстава - це головне, на чому базується, ґрунтується що-небудь. Те, чим пояснюються, виправдовуються вчинки, поведінка і т. ін. кого-небудь» [5].

Відповідно до ст. 16 КПК обмеження права власності під час кримінального провадження здійснюється лише на підставі вмотивованого судового рішення, ухваленого в порядку, передбаченому КПК. Виключенням з цього правила є, згідно з ч. 2 ст. 16 КПК, лише тимчасове вилучення майна.

Проте законодавець в ст. 170 КПК дозволяє без судового рішення обмежувати право власності також ще і під час здійснення арешту майна.

Так, на сьогодні, відповідно до чинного кримінального процесуального законодавства, правовими підставами обмеження права власності під час застосування заходу забезпечення кримінального провадження у вигляді арешту майна є:

1) ухвала слідчого судді чи суду про арешт майна (ч.1 ст. 170 КПК);

2) рішення Директора Національного антикорупційного бюро України (або його заступника), погоджене прокурором, про накладення попереднього арешту на майно або кошти на рахунках фізичних або юридичних осіб у фінансових установах (ч.9 ст. 170 КПК);

3) постанова керівника органу прокуратури, якщо відсутня об'єктивна можливість виконанням слідчим суддею повноважень, передбачених ст. 170, 173 КПК України в умовах воєнного стану (ч.2 ст. 615 КПК України).

Регламентация в ст. 170 КПК додаткової правової підстави застосування арешту майна суперечить ст. 16 КПК, проте узгоджується зі ст. 132 КПК, в якій зазначено, що «заходи забезпечення кримінального провадження застосовуються на підставі ухвали слідчого судді або суду, за винятком випадків, передбачених цим Кодексом».

Отже, на нашу думку, доцільно внести зміни лише до ч.2 ст. 16 КПК та викласти її в наступній редакції: «На підставах та в порядку, передбачених цим Кодексом, допускається тимчасове вилучення майна та попередній арешт на майно або кошти на рахунках фізичних або юридичних осіб у фінансових установах без судового рішення».

Фактичними підставами арешту майна відповідно до ч. 1 ст. 170 КПК є сукупність підстав чи розумних підозр вважати, що майно, на яке планується накласти арешт: є доказом кримінального правопорушення, підлягає спеціальній конфіскації у підозрюваного, обвинуваченого, засудженого, третіх осіб, конфіскації у юридичної особи, для забезпечення цивільного позову, стягнення з юридичної особи отриманої неправомірної вигоди, можливої конфіскації майна.

Правовою підставою для винесення ухвали слідчого судді чи суду про арешт майна є окрім відповідного клопотання прокурора, слідчого погодженого з прокурором або цивільного позивача, що повинно відповідати вимогам ст. 171 КПК про наявність фактичних підстав для накладення арешту на майно, ще і доведення, як того вимагає ст. 132 КПК, дізнавачем, слідчим, прокурором того, що: 1) існує обґрунтована підозра щодо вчинення кримінального правопорушення такого ступеня тяжкості, що може бути підставою для застосування заходів забезпечення кримінального провадження; 2) потреби досудового розслідування виправдовують такий ступінь втручання у права і свободи особи, про який ідеться в клопотанні слідчого, дізнавача, прокурора; 3) може бути виконане завдання, для виконання якого слідчий, дізнавач, прокурор звертається із клопотанням.

Правовою підставою для винесення рішення Директором Національного антикорупційного бюро України (або його заступником) про накладення попереднього арешту на майно або кошти на рахунках фізичних або юридичних осіб у фінансових установах є наявність невідкладних випадків та необхідність збереження речових доказів або забезпечення можливої конфіскації чи спеціальної конфіскації майна у кримінальному провадженні щодо тяжкого чи особливо тяжкого злочину. Оскільки, відповідно до ст. 1 Протоколу 1 до ЄКПЛ, будь-яке обмеження права власності повинно здійснюватися відповідно до закону, а отже суб'єкту, який ініціює таке обмеження, необхідно обґрунтувати свою ініціативу з посиланням на норми закону [3], які в свою чергу повинні узгоджуватися з принципом правової визначеності, що вимагає зрозумілості й однозначності правових норм, тому ч. 9 ст. 170 КПК на нашу думку потребує внесення змін, а саме - конкретизації, адже не визначеність в законі переліку невідкладних випадків призводить до суттєвих непорозумінь на практиці.

Відповідно до кримінального процесуального законодавства (ст. ст. 171-175 КПК) процесуальний порядок застосування заходу забезпечення кримінального провадження у вигляді арешту майна може представити наступним чином:

1) звернення прокурора, слідчого, дізнавача за погодженням з прокурором або цивільного позивача до слідчого судді з клопотанням про арешт майна. У клопотанні слідчого, дізнавача, прокурора про арешт майна повинно бути зазначено: 1) підстави і мету відповідно до положень статті 170 КПК та відповідне обґрунтування необхідності арешту майна; 2) перелік і види майна, що належить арештувати; 3) документи, які підтверджують право власності на майно, що належить арештувати, або конкретні факти і докази, що свідчать про володіння, користування чи розпорядження підозрюваним, обвинуваченим, засудженим, третіми особами таким майном; 4) розмір шкоди, неправомірної вигоди, яка отримана юридичною особою, у разі подання клопотання відповідно до ч. 6 ст. 170 КПК. До клопотання також мають бути додані оригінали або копії документів та інших матеріалів,

якими слідчий, прокурор обґрунтовує доводи клопотання. У клопотанні цивільного позивача у кримінальному провадженні про арешт майна підозрюваного, обвинуваченого, юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, третіх осіб для відшкодування шкоди, завданої кримінальним правопорушенням, повинно бути зазначено: 1) розмір шкоди, завданої кримінальним правопорушенням, а також розмір позовних вимог; 2) докази факту завдання шкоди і розміру цієї шкоди.

Клопотання про застосування арешту майна на підставі ухвали слідчого судді подається до місцевого суду, у межах територіальної юрисдикції якого знаходиться орган досудового розслідування.

Клопотання слідчого, дізнавача, прокурора про арешт тимчасово вилученого майна повинно бути подано не пізніше наступного робочого дня після вилучення майна, інакше майно має бути негайно повернуто особі, у якій його було вилучено. У разі тимчасового вилучення майна під час обшуку, огляду, здійснюваних на підставі ухвали слідчого судді, передбаченої ст. 235 КПК, клопотання про арешт такого майна повинно бути подано слідчим, дізнавачем, прокурором протягом 48 годин після вилучення майна, інакше майно має бути негайно повернуто особі, в якій його було вилучено.

2) розгляд слідчим суддею клопотання про арешт майна. Клопотання про арешт майна розглядається слідчим суддею, судом не пізніше двох днів з дня його надходження до суду, за участю слідчого, дізнавача та/або прокурора, цивільного позивача, якщо клопотання подано ним, підозрюваного, обвинуваченого, іншого власника майна, і за наявності - також захисника, законного представника, представника юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження. Неприбуття цих осіб у судові засідання не перешкоджає розгляду клопотання. Клопотання слідчого, дізнавача, прокурора, цивільного позивача про арешт майна, яке не було тимчасово вилучене, може розглядатися без повідомлення підозрюваного, обвинуваченого, іншого власника майна, їх захисника, представника чи законного представника, представника юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, якщо це є необхідним з метою забезпечення арешту майна.

Слідчий суддя, суд, встановивши, що клопотання про арешт майна подано без додержання вимог статті 171 КПК, повертає його прокурору, цивільному позивачу та встановлює строк в сімдесят дві години або з урахуванням думки слідчого, прокурора чи цивільного позивача менший строк для усунення недоліків, про що постановляє ухвалу. У такому разі тимчасово вилучене в особи майно підлягає негайному поверненню після спливу встановленого суддею строку, а у разі звернення в межах встановленого суддею строку з клопотанням після усунення недоліків - після розгляду клопотання та відмови в його задоволенні.

Під час розгляду клопотання про арешт майна слідчий суддя має право за клопотанням учасників розгляду або за власною ініціативою заслухати будь-якого свідка чи дослідити будь-які матеріали, що мають значення для вирішення питання про арешт майна

3) вирішення питання про арешт майна. Слідчий суддя, суд відмовляють у задоволенні клопотання про арешт майна, якщо особа, що його подала, не доведе необхідність такого арешту, а також наявність ризиків, передбачених абзацом другим ч. 1 ст. 170 КПК.

При вирішенні питання про арешт майна слідчий суддя, суд повинен враховувати: 1) правову підставу для арешту майна; 2) можливість використання майна як доказу у кримінальному провадженні (якщо арешт майна накладається у випадку, передбаченому п. 1 ч. 2 ст. 170 КПК); 3) наявність обґрунтованої підозри у вчиненні особою кримінального правопорушення або суспільно небезпечного діяння, що підпадає під ознаки діяння, передбаченого законом України про кримінальну відповідальність

(якщо арешт майна накладається у випадках, передбачених п.п. 3, 4 ч. 2 ст. 170 КПК); 3⁻¹) можливість спеціальної конфіскації майна (якщо арешт майна накладається у випадку, передбаченому п. 2 ч. 2 ст. 170 КПК); 4) розмір шкоди, завданої кримінальним правопорушенням, неправомірної вигоди, яка отримана юридичною особою (якщо арешт майна накладається у випадку, передбаченому п. 4 ч. 2 ст. 170 КПК); 5) розумність та співрозмірність обмеження права власності завданням кримінального провадження; 6) наслідки арешту майна для підозрюваного, обвинуваченого, засудженого, третіх осіб.

Відмова у задоволенні або часткове задоволення клопотання про арешт майна тягне за собою негайне повернення особі відповідно всього або частини тимчасово вилученого майна.

У разі задоволення клопотання слідчий суддя, суд застосовує найменш обтяжливий спосіб арешту майна. Слідчий суддя, суд зобов'язаний застосувати такий спосіб арешту майна, який не призведе до зупинення або надмірного обмеження правомірної підприємницької діяльності особи, або інших наслідків, які суттєво позначаються на інтересах інших осіб.

У разі задоволення клопотання слідчий суддя, суд постановляє ухвалу, в якій зазначає: 1) перелік майна, на яке накладено арешт; 2) підстави застосування арешту майна; 3) перелік тимчасово вилученого майна, яке підлягає поверненню особі, у разі прийняття такого рішення; 4) заборону, обмеження розпоряджатися або користуватися майном у разі їх передбачення та вказівку на таке майно; 5) порядок виконання ухвали із зазначенням способу інформування заінтересованих осіб.

Ухвалу про арешт тимчасово вилученого майна слідчий суддя, суд постановляє не пізніше сімдесяти двох годин із дня знаходження до суду клопотання, інакше таке майно повертається особі, у якій його було вилучено.

4) вручення копії ухвали про арешт майна. Така ухвала негайно після її постановлення вручається слідчому, прокурору, а також присутнім під час оголошення ухвали: фізичній або юридичній особі, щодо майна якої вирішувалося питання про арешт, - при вирішенні питання про арешт майна з метою забезпечення збереження речових доказів; підозрюваному, обвинуваченому, засудженому, третій особі - при вирішенні питання про арешт майна з метою забезпечення спеціальної конфіскації; підозрюваному, обвинуваченому, засудженому або юридичній особі, щодо якої здійснюється провадження, - при вирішенні питання про арешт майна з метою забезпечення конфіскації майна як виду покарання або заходу кримінально-правового характеру щодо юридичної особи; підозрюваному, обвинуваченому, засудженому, фізичній чи юридичній особі, яка відповідно до закону несе цивільну відповідальність за шкоду, завдану діями (бездіяльністю) підозрюваного, обвинуваченого, засудженого або неосудної особи, яка вчинила суспільно небезпечне діяння, а також юридичній особі, щодо якої здійснюється провадження, - при вирішенні питання про арешт майна з метою забезпечення відшкодування шкоди, завданої внаслідок кримінального правопорушення (цивільний позов), чи стягнення з юридичної особи отриманої неправомірної вигоди. У разі відсутності таких осіб під час оголошення ухвали копія ухвали надсилається їм не пізніше наступного робочого дня після її постановлення.

5) виконання ухвали про арешт майна. Ухвала про арешт майна виконується негайно слідчим, прокурором. Арешт майна виконується в порядку, визначеному в цій ухвалі. Властивості, якими наділене певне майно, впливають на специфіку процедури накладення арешту. Це стосується накладення арешту на нерухоме майно, грошові кошти, що знаходяться у банках чи кредитних установах, цінні папери. Умови і порядок виконання рішень судів, що підлягають примусовому виконанню, у разі невиконання

їх у добровільному порядку, визначено в Законі України «Про виконавче провадження» [6]. Майно або грошові суми клієнта неплатоспроможного банку, на яке судом накладено арешт до дня віднесення банку до категорії неплатоспроможних, може бути передано приймаючому, перехідному банку чи спеціалізованій установі, утвореній Фондом гарантування вкладів фізичних осіб, у встановленому законодавством про систему гарантування вкладів фізичних осіб порядку з письмовим повідомленням Фондом гарантування вкладів фізичних осіб особи, в інтересах якої накладено арешт. При цьому передане майно або грошові суми залишаються обтяженими відповідно до ухвали суду про накладення арешту.

На підставі вищезазначеного можна зробити наступні **висновки**: 1) правовими підставами обмеження права власності під час застосування заходу забезпечення кримінального провадження у вигляді арешту майна є: 1) ухвала слідчого судді чи суду про арешт майна (ч.1 ст. 170 КПК); 2) рішення Директора Національного антикорупційного бюро України (або його заступника), погоджене прокурором, про накладення попереднього арешту на майно або кошти на рахунках фізичних або юридичних осіб у фінансових установах (ч.9 ст.170 КПК); 3) постанова керівника органу прокуратури, якщо відсутня об'єктивна можли-

вість виконанням слідчим суддею повноважень, передбачених ст. 170, 173 КПК України в умовах воєнного стану (ч.2 ст. 615 КПК України). Саме тому, на нашу думку, доцільно внести зміни до ч.2 ст. 16 КПК та викласти її в наступній редакції: «На підставах та в порядку, передбачених цим Кодексом, допускається тимчасове вилучення майна та попередній арешт на майно або кошти на рахунках фізичних або юридичних осіб у фінансових установах без судового рішення». 2) ч. 9 ст. 170 КПК також потребує внесення змін, а саме - конкретизації, адже не визначеність в законі переліку невідкладних випадків призводить до суттєвих непорозумінь на практиці та не узгоджується з принципом правової визначеності, що вимагає зрозумілості й однозначності правових норм; 3) на підставі вивчення кримінального процесуального законодавства (ст. ст. 171-175 КПК) процесуальний порядок застосування заходу забезпечення кримінального провадження у вигляді арешту майна можна представити наступним чином: звернення прокурора, слідчого за погодженням з прокурором або цивільного позивача до слідчого судді з клопотанням про арешт майна; розгляд слідчим суддею клопотання про арешт майна; вирішення питання про арешт майна; вручення копії ухвали про арешт майна. виконання ухвали про арешт майна.

ЛІТЕРАТУРА

1. Конституція України: закон України від 28 червня 1996 року №254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
2. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#n384>
3. Протокол до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод від 20.03.1952 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_535#Text.
4. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини : Закон України від 23.02.2006 № 3477-IV / Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. URL : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3477-15>
5. Протокол до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод від 20.03.1952 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_535#Text.
6. Академічний тлумачний словник української мови URL : <https://slovnyk.ua/index.php?swrd=%D0%BF%D1%96%D0%B4%D1%81%D1%82%D0%B0%D0%B2%D0%B0>
7. Процесуальний порядок та особливості застосування слідчим арешту майна [Текст] : метод. рек. / [Чернявський С. С., Вознюк А. А., Алексєєва-Процюк Д. О. та ін.]. К. : Нац. акад. внутр. справ, 2017. 50 с.